
IOAN HALIPPA, CERCETĂTOR PASIONAT AL ISTORIEI BASARABIEI

Dinu Poștarencu

În calitatea sa de istoric, arhivist și redactor, Ioan Halippa este unul dintre puținii oameni de știință pe care i-a avut Basarabia în perioada dominației țariste, această situație fiind o consecință, în primul rând, a lipsei în provincie, pe parcursul perioadei respective, a unui centru universitar. Grație editării, mai cu seamă, a celor trei volume de studii ale Comisiei Științifice Guberniale a Arhivelor Basarabiei (I volum a apărut în 1900, vol. II – în 1902, vol. III – în 1907), la care a contribuit substanțial ca autor și redactor, el se înscrie printre cercetătorii care au studiat istoria Basarabiei. Iar ca arhivist s-a manifestat cu prisosință atât prin valorificarea fondului de arhivă cunoscut sub denumirea de *Arhiva senatorilor de la Chișinău*¹, cât și prin publicarea unui șir de documente vechi. În 1904, apreciindu-i aportul la justa valoare, eminentul istoric Nicolae Iorga i-a atribuit lui Ioan Halippa calificativul „arhivarul”, „care a tipărit două volume groase de acte, unele românești, cu privire la trecutul Basarabiei” (Iorga 1995, 82).

În linii generale, despre Ioan Halippa și opera acestuia s-a scris puțin. Semnalăm în acest sens articolele semnate de Gheorghe Bezviconi (1942, 1-10), Iurie Colesnic (1993, 52-57), Vasile Malanețchi (1999, 39-50), Ana Grițco (1999, 53-57). Remarcăm însă că unele aspecte ale biografiei și creației lui Ioan Halippa rămân până în prezent neelucidate.

Având în vedere această constatare, ne-am propus să expunem o serie de informații referitoare la ascendența lui Ioan Halippa, să precizăm data nașterii a acestui savant notoriu, să-i detaliem biografia, în măsura în care ne permit sursele din epocă, să-l înfățișăm ca istoric, trecând în revistă studiile pe care le-a semnat.

Ascendența. La 1816, străbunicul său, Ștefan al lui Grigore Halipa², era preot la biserica Sfinților

Mai Marilor Voievozi din satul Cubolta, ținutul Soroca³.

În lista slujitorilor bisericii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din Cubolta, județul Iași⁴, întocmită la 2 aprilie 1835, este indicată următoarea componentă a familiei preotului Ștefan Grigore Halipa, care avea vârsta de 63 de ani: fiii Gheorghe (de 21 de ani) și Agapie (de 19 ani) și fiica Maria (de 28 de ani). Funcția de pălămar o exercita fiul acestui preot, Ioan Halipa, de 26 de ani, căsătorit cu Teodosia, de 23 de ani, care creșteau o fiică pe nume Elena, de 4 ani. În listă mai figurează și membrii familiei decedatului preot Ioan Halipa: soția acestuia, Maria, de 44 de ani, și copiii: Iacob (de 21 de ani), Elena (de 18 ani) și Ioan (de 16 ani)⁵.

În statul personal al paracliserului Ioan Ștefan Halipa, întocmit în 1840, este notat că el citește și cântă „de mijloc”⁶.

Din „Vedomoste⁷ pentru biserica Sfinților Voievozi din satul Cubolta, uezdul⁸ Sorocii, pe anul 1843” aflăm că în acest an, „ponomariul”⁹ Ioan Ștefan Halipa avea 33 de ani, era fecior de preot, fără studii seminariale. Prin „ucazul¹⁰ Consistoriului Duhovnicesc a Chișinăului” din 30 septembrie 1831, el a fost rânduit „ponomar” la această biserică. Soția sa, Teodosia Timofeevna, avea 31 de ani. Copiii lor: Elena (de 11 ani), Alexandru

³ ANRM, F. 211, inv. 1, d. 10 (registru de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

⁴ Suprimat în 1818, ținutul Soroca a fost reînființat în 1836.

⁵ ANRM, F. 134, inv. 2, d. 120, f. 324v-325. În 1908, în satul Rudi din județul Soroca locuia cetățeanul de onoare de viță Petru Halippa, născut la 26 iunie 1855 și botezat la biserica Sf. Treime din acest sat, avându-i ca părinți pe locuitorii satului Samoleuca Ștefan Adam Halipa și Teodosia. Tatăl său, Ștefan Adam Halipa, era nepotul preotului Ștefan Halipa din satul Cubolta (ANRM, F. 6, inv. 5, d. 586, f. 12-14).

⁶ ANRM, F. 208, inv. 16, d. 1a, f. 39v.

⁷ Vedomoste (rusism) – listă, tabel, situație. În cazul de față: chestionar cu răspunsuri referitoare la biserică.

⁸ Uezd (rusism) – județ.

⁹ Ponomari (rusism) – paracliser.

¹⁰ Ucaz (rusism) – ordin, decret.

¹ Fondul 1 al Arhivei Naționale a Republicii Moldova.

² În registrele parohiale de stare civilă ale bisericii din satul Cubolta, numele de familie al ascendenților lui Ioan Halippa, inclusiv al tatălui său, este scris cu o singură literă p.

(de 8 ani), Nicolae (de 4 ani, născut la 2 februarie 1840) și Gheorghe (de 1 an). În acest timp, preotului Ștefan Gr. Halipa, de 91 de ani, era în afara de „ștat”¹¹: la 17 octombrie 1840, „din pricina bătrâneții, s-au uvolnit¹² afară din ștat. Trăiește întru a sa casă”¹³.

Copiii paracliserului Ioan Ștefan Halipa și ai soției acestuia, Teodosia, enumerați în formularul cu date referitoare la slujitorii bisericii din Cubolta din anul 1849: Elena (de 17 ani), Alexandru (de 14 ani), Nicolae (de 10 ani), Ecaterina (de 4 ani) și Vasile (de 1 an). Tot aici este scris că primii trei copii „carte nu învață”¹⁴.

În 1859, Ioan Șt. Halipa slujea în calitate de cântăreț la biserica din Cubolta. La 8 februarie al acestui an, fiind în vârstă de 50 de ani, el s-a căsătorit a doua oară cu țărâncă văduvă Ioana Moraru, de 38 de ani, din satul Hăsnășenii Mici¹⁵, care, la 13 mai 1861, i-a adus pe lume un băiat pe nume Alexandru¹⁶.

La 16 decembrie 1863, a decedat de tifos paracliserul de la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din satul Cubolta, Ioan Șt. Halipa¹⁷, în al cărui loc, la 29 ianuarie 1864, a fost numit fiul acestuia, Nicolae Halipa¹⁸.

Totodată, Nicolae Halipa se căsătorește cu Paraschiva (1846 – 26 februarie 1918), fiica preotului Dumitru Țau¹⁹ din satul Gvozdova (Vozdu), jude-

țul Soroca, care, pe data de 20 septembrie 1866, a adus pe lume o fetiță, botezată cu numele Maria²⁰.

În formularele de serviciu ale clericilor de la biserica Sf. Elisaveta din Cubolta (biserica nouă, cu acest hram, a fost zidită în anii 1865-1869, cu sârguința moșierului Ștefan Leonard²¹) pe anul 1874 este notat că paracliserul Nicolae Ioan Halipa, în vârstă de 34 de ani, „citește și cântă destul de bine, cunoaște slab catehismul”. Soția sa, Paraschiva, avea vârsta de 28 de ani. Copiii lor: Maria, de 8 ani, și Ioan, de 4 ani²². În acest timp, funcția de preot la biserica din Cubolta o exercita Gheorghe Ioan Cerchez²³, iar cea de dascăl – Gheorghe Captarenco²⁴.

În 1877, Nicolae Halipa avea un alt statut în cadrul bisericii Sf. Elisaveta din Cubolta: paracliser în afara statelor de plată²⁵.

La 1 august (stil vechi) 1883, familia cuplului Nicolae și Paraschiva Halipa a devenit mai numeroasă: s-a născut fiul Pantelimon²⁶, viitorul militant pentru cauza națională a românilor basarabeni din anii stăpânirii țariste.

Intervine o modificare și în cariera de slujitor bisericesc a lui Nicolae Halipa: el devine cântăreț la biserica din satul natal. În această calitate, Nicolae Halipa este menționat în registrul parohial de stare civilă al bisericii din satul Cubolta pe anul 1886, alături de alți doi dascăli care slujeau aici²⁷.

Prin dispoziția eparhială din 14 martie 1895, dascălii peste schemă de la biserica din Cubolta, Gheorghe Captarenco și Nicolae Halipa, au fost puși în disponibilitate (KEB 1895).

În ziua de 23 iulie 1900, la biserica Sf. Elisaveta din Cubolta a fost oficiată cununia cântărețului de la biserica satului Cucioaia, județul Bălți, Filip Andrei Luncan, de 28 de ani, cu Xenia, de 22 de

¹¹ Ștat (cuvânt rusesc) – stat, schemă.

¹² Uvolnit (rusism) – a-și da demisia.

¹³ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 20, f. 46. Tot aici se menționează că biserica a fost zidită în „anul 1794, prin sârguința poporănilor. Făcută este de lemn, lipită cu lut, acoperită cu șindilă, cu deosăbită clopotniță pe patru stâlpi de lemn, veche”. Preot, la 1843, era Chirică Constantin Vartic, fiu de preot, iar dascăl – Gheorghe Teodor Moroșanu, la fel fiu de preot. Informații similare despre paracliserul Ioan Șt. Halipa extragem și din statele lui personale, întocmite în 1840 (ANRM, F. 211, inv. 6, d. 145, f. 39v) și 1841 (ANRM, F. 208, inv. 16, d. 1, f. 45v-46).

¹⁴ ANRM, F. 208, inv. 16, d. 4, f. 263v.

¹⁵ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 81 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

¹⁶ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 90 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

¹⁷ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 99 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

¹⁸ ANRM, F. 208, inv. 16, d. 49, f. 3v-4.

¹⁹ În 1852, preotul Dumitru al lui Damian Țaul de la biserica din satul Vozdu avea 37 de ani. Era fiu de preot, fără studii seminareale. Începând din 1838, el a exercitat funcția de dascăl la biserica din Rublenița, județul Soroca. În 1851 este hirotonit diacon și numit în postul de dascăl al bisericii din Vozdu, iar la 29 iunie 1852 este ridicat la treapta de preot pentru această biserică. Soția sa, Elena, avea în 1852 34 de ani. Copiii lor: Paraschiva, de 9 ani, Maria, de 8 ani, Ana, de 6 ani, și Gheorghe, de 5 ani (ANRM, F. 208, inv. 16, d. 5, f. 530v-531).

²⁰ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 110 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

²¹ ANRM, F. 208, inv. 16, d. 49, f. 1.

²² ANRM, F. 208, inv. 16, d. 49, f. 3v-4.

²³ Preotul Gheorghe Ioan Cerchez, în vârstă de 30 de ani (în 1874), era absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău. La 30 august 1869, el a fost hirotonit preot pentru biserica din Cubolta (ANRM, F. 208, inv. 16, d. 49, f. 2v-3).

²⁴ Gheorghe Captarenco, fiu de preot, exercita funcția de dascăl la biserica din Cubolta de la 29 noiembrie 1853 (ANRM, F. 208, inv. 16, d. 49, f. 2v-3).

²⁵ ANRM, F. 211, inv. 15, d. 27 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

²⁶ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 198, f. 115v-116.

²⁷ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 201 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

ani, fiica paracliserului peste schemă de biserică din Cubolta, Nicolae Halipa²⁸.

Nicolae Ioan Halipa a decedat pe data de 14 august 1917, la vârsta de 75 de ani, fiind prohodit de preotul Xenofont Nicolaev²⁹.

Ioan Halippa. Mai întâi de toate, este necesar de precizat data nașterii lui Ioan Halippa. Într-o serie de publicații, începând cu lucrarea lui P.A. Lotoțki din 1913 (Лотоцкий 1913, 94), este indicat că el s-a născut la 4 ianuarie 1871 (stil vechi).

Consultând însă registrul parohial de stare civilă pe anul 1871 al bisericii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Cubolta, constatăm următoarele: la 7 ianuarie s-a născut pruncul Ioan, părinții săi fiind paracliserul de la această biserică, Nicolae Ioan Halipa, și soția sa, Paraschiva. Nași ai nou-născutului au fost: Emilia, soția preotului Gheorghe Cerchez de la biserică din Cubolta și șeful de plasă, Hariton Boldescu³⁰. Această dată a nașterii viitorului istoric basarabean figurează și în registrele matricole³¹ ale Seminarului Teologic din Chișinău, pe când el își făcea studiile aici, la fel și în atestatul de absolvire a instituției respective³².

Așadar, fiind indicată, în 1913, data nașterii a lui Ioan Halippa, autorul lucrării, P.A. Lotoțki, sau tipograful a comis, evident, o greșeală mecanică, din simplul motiv că cifrele 4 și 7, în funcție de scrierea lor, ușor pot fi confundate.

Înceind, în anul 1885, învățătura la Școala Duhovnicească din Edineț, Ioan Halippa s-a înscris la Seminarul Teologic din Chișinău. După șase ani de studii (1885-1891) la seminar, el a absolvit această instituție de învățământ ecleziastic cu următoarele note (conform sistemului de cinci puncte, aplicat în Rusia), trecute în atestatul său: tălmăcirea Sf. Scripturi – 5, istoria biblică – 5, istoria bisericească generală – 5, istoria Bisericii ruse – 5, disciplinele teologice (obiectul de bază – 5, teologia dogmatică – 5, teologia etică – 5, teologia comparativă – 5), istoria și demascarea schismei ruse – 5, călăuză practică a preotului – 5, gomiletica – 5, liturghia – 4, literatura rusă – 5,

istoria literaturii ruse – 5, istoria civilă universală – 4, istoria civilă a Rusiei – 5, algebra – 5, geometria și pascalii – 5, fizica – 5, logica – 5, psihologia – 5, bazele elementare și istoria concisă a filozofiei – 4, didactica – 5, limba latină – 5, limba greacă – 5, limba germană – 4, limba evreiască (ebraică) – 5, cântul bisericesc – 5, învățătura despre neoiudaism – 5³³. Deci, din numărul de 29 de note, înscrise în atestat, majoritatea absolută sunt note maximale, cu excepția a patru note de 4.

Apoi, viitorul om de știință a urmat cursul Academiei Teologice din Kiev, pe care a terminat-o în anul 1895.

În 1896, Ioan Halippa, candidat în teologie, exercita funcția de pedagog³⁴ la Școala Duhovnicească din Chișinău. La 20 septembrie 1896, lui i s-a acordat și orele de religie în clasa întâi a Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău (KEB 1898, 70).

La 27 ianuarie 1897, Ioan Halippa este eliberat din funcția de profesor de religie, pe care o exercita la Școala Eparhială de Fete din Chișinău, în legătură cu desemnarea lui în calitate de ajutor de inspector la Seminarul Teologic din Chișinău (KEB 1898, 71).

Prin intermediul organului Eparhiei Chișinăului și Hotinului din 15 august 1902, cititorii au fost anunțați despre apariția *Studiilor Comisiei Științifice Guberniale a Arhivelor Basarabiei*, sub redacția lui Ioan Halippa (KEB 1902b, 352).

La 6 iulie 1905, tutorele Circumscripției de Învățământ Odesa i-a expediat rectorului Seminarului Teologic din Chișinău o adresă, prin care i-a adus la cunoștință că el, de comun acord cu direcția centrală de învățământ teologic, l-a numit pe ajutorul inspectorului de la Seminarul Teologic din Chișinău, Ioan Halippa, în calitate de inspector al școlilor din județul Novomoskovsk³⁵. Din acest motiv, prin petiția din 14 iulie 1905, înaintată Direcției Seminarului Teologic din Chișinău, I. Halippa, care deținea rangul civil de clasa a VII-a³⁶, a solicitat să fie eliberat din funcție³⁷. Peste scurtă vreme, la 4 august 1905, Cancelaria ober-procurorului al Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse l-a înștiințat pe episcopul Vladimir al Chișinăului și

²⁸ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 344 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

²⁹ Arhiva Actelor de Stare Civilă de la Chișinău.

³⁰ ANRM, F. 211, inv. 15, d. 4 (registrul de stare civilă al bisericii din satul Cubolta).

³¹ ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 487, f. 29v (lista elevilor seminarului din anul școlar 1885/1886).

³² ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 136, f. 2.

³³ ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 136, f. 2.

³⁴ În rusește: надзиратель-репетитор.

³⁵ ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 213, f. 6.

³⁶ În rusește *nadvornîi sovetnik* – rang civil care, conform Tabelului despre ranguri din Rusia, corespundea gradului militar de locotenent-colonel.

³⁷ ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 213, f. 7.

Hotinului că în postul vacant de subinspector din cadrul Seminarului Teologic din Chișinău a fost desemnat Gheorghe Efimov, absolvent al Academiei Teologice din Sankt Petersburg, care urma să preia postul la 16 august³⁸.

Despre această schimbare intervenită pe plan profesional citim în numărul din 15 august 1905 al organului eparhial al Basarabiei, care conține următoarea dispoziție guvernamentală: ajutorul inspectorului de la Seminarul Teologic din Chișinău, Ioan Halippa, este transferat în postul de inspector al școlilor din județul Novomoskovsk, gubernia Ekaterinoslav (KEB 1905b, 374).

Deși Ioan Halippa era plecat din provincie, *Calendarul Basarabiei pe anul 1906* informa publicul cititor că funcția de președinte al Comisiei Științifice Guberniale a Arhivelor Basarabiei o deținea Pavel V. Dicescu, care îl avea ca ajutor pe secretarul acestei comisii, Ioan Halippa (Бессарабский 1905, 127). În timp ce în lista membrilor Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Basarabia, publicată în 1906, este indicat: I.N. Halippa, care ocupă postul de inspector al școlilor din gubernia Ekaterinoslav, este plecat (KEB 1906, 247).

Comunicându-i, prin adresa secretă din 14 august 1907, despre transferarea lui I.N. Halippa din postul de inspector al școlilor din județul Novomoskovsk, gubernia Ekaterinoslav, în cel de inspector al școlilor din județul Chișinău și că acesta, potrivit informațiilor de care dispunea, făcea parte din Partidul Național Român³⁹, guvernatorul Basarabiei, Alexei N. Haruzin, i-a cerut șefului Direcției Guberniale de Jandarmi din Basarabia „să fie organizată o supraveghere vigilentă și secretă a activității acestuia” (Negru 1994, 37).

La 23 februarie/7 martie 1908, ziarul chișinăuian de limbă rusă *Drug* comunica publicului larg că, în legătură cu plecarea la Bălți, până pe data de 24 februarie, a șefului Direcției Școlilor din Basarabia, L.V. Golovko, conducerea acestei instituții, pe durata absenței șefului ei, i-a fost încredințată inspectorului școlilor din județul Chișinău, I.N. Halippa (Друг 1908, 3).

Poliția nu contenea să-l supravegheze pe Ioan Halippa. Prin raportul confidențial din 31 decembrie

1909, șeful Direcției Guberniale de Jandarmi din Basarabia, colonelul Sokolov, a comunicat Departamentului de Poliție al Imperiului Rus: „Deoarece de la agenții secreți ai Direcției pe care o conduc parvin informații despre apariția în anturajul moldovenilor din gubernia Basarabia a unei mișcări separatiste în favoarea României, eu am intensificat supravegherea secretă a unor locuitori ai Basarabiei, care stau în fruntea acestei mișcări, și am stabilit următoarele. În august 1907, în postul de inspector al școlilor din județul Chișinău a fost numit Ioan N. Halippa, despre a cărui apartenență la Partidul Național Român este cunoscut Direcției pe care o conduc. Cu timpul, inspectorul Halippa a început să atragă atenția asupra sa prin raporturile sale cu persoane care dau dovadă de o loialitate politică dubioasă și prin tentativele remarcate de a propaga în mediul moldovenilor basarabeni ideile naționale românești. Bunăoară, are legături cu fratele său Pantelimon Halippa, pe care, în 1908, Direcția condusă de mine l-a supravegheat în stare de libertate ca aderent la grupul socialist-revoluționar, iar în prezent locuiește în România, unde ține discursuri înflăcărâte despre necesitatea unirii Basarabiei cu România; de asemenea, cu fostul învățător în Basarabia Mihail Gheorghe Vântu, pe care, în 1906, Direcția condusă de mine l-a tras la răspundere sub acuzația de încălcare a articolului 125 (ancheta a fost sistată din cauza probelor de învinuire insuficiente), apoi a plecat în România, unde a devenit un scriitor naționalist renumit; la fel este în relații apropiate cu medicul Lisnevici din satul Cinișeuți, un polonez vestit, care detestă tot ce e rusesc. Pe lângă aceasta, cu scopul de a propaga naționalismul românesc în școlile din Basarabia, inspectorul Halippa numește în satele mari ca învățători preponderent moldoveni; îi protejează pe aceștia și, concomitent, îi persecută, prin toate mijloacele, pe învățătorii de origine rusă, pe care îi numește în cele mai proaste locuri și le refuză solicitările legale etc. Desemnându-i pe moldoveni ca învățători în sate, Halippa este într-un totu convins că aceștia din urmă nu vor întârzia să răspândească, cu prudență și insistență, în rândul noii generații a Basarabiei ideea separatismului moldovenesc și a unirii Basarabiei cu România” (Negru 1994, 38).

Tendențele naționale românești ale lui Ioan Halippa, semnalate de către organul polițienesc, au determinat autoritățile provinciei să ia măsuri și, drept consecință, în 1910, el este trecut în același

³⁸ ANRM, F. 1862, inv. 9, d. 213, f. 8

³⁹ Este vorba de un partid imaginar, în care guvernatorul Basarabiei includea toate persoanele, care, într-un fel sau altul, pledau în favoarea unității naționale a românilor (Negru 1994, 45).

post de inspector școlar în orașul Berdeansk din gubernia Taurida.

Referitor la această mutare a lui Ioan Halippa, Gheorghe V. Stârcea a redactat un articol cu titlul *Despre destituirea lui I.N. Halippa*, pe care l-a semnat cu pseudonimul *J. G-u*⁴⁰, menționând în el următoarele: „Circumstanțele și motivele destituirii inspectorului școlar I.N. Halippa sunt ținute strict secret. Toate persoanele competente răspund că nu posedă informații, fără să nege însuși faptul. Am izbutit doar să aflăm că d. Halippa și-a dat consimțământul să fie transferat în Circumscripția de Învățământ Moscova, în aceeași funcție. La fel și d. Halippa a refuzat să dea vreo informație, declarând doar: *Nu am dreptul să comunic ceva, întrucât corespondența este confidențială*. Ieri, d. Halippa a avut o audiență îndelungată cu șeful guberniei” (Ж. Г-у 1910, 3).

Curând, în numărul din 15 iulie 1910 al aceluiași cotidian vede lumina tiparului un alt articol cu referire la destituirea lui Ioan Halippa, intitulat *Un separatist grozav*. Alexandru Tamarin, autorul articolului, a prezentat nedreptatea comisă față de această figură valoroasă a Basarabiei într-o manieră plină de sarcasm la adresa oficialităților imperiale. El a plesnit cu biciul ironiei atât în autoritățile centrale de resort, cât și în cele basarabene: „Ministerul Instrucțiunii Publice este pasionat de proaspătul *naționalism fiziologic* și, pe fundalul funcționării ruse, a pornit să elimine petele de altă naționalitate... Bineînțeles, despre asemenea pete *albe*, precum este ministrul Schwartz⁴¹, un rus adevărat (probabil, un descendent al boierilor moscoviți!), nimeni nu și-a amintit, deoarece ochiul rusesc este creat pentru aceea ca să nu observe elefantul. Au început de la păturile de jos. În lista inspectorilor ai școlilor din gubernia Basarabia au dat de numele de familie Halippa... Informându-se, au aflat: Inspectorul Halippa este un conservator vechi, de dreapta, extrem de devotat interesului de serviciu, un funcționar tipic, ortodox. Nu consumă băuturi spirtoase, semne particulare nu are, este evlavios și modest. Dar în rubrica, introdusă de către Schwartz și intitulată *originea etnică*, este scris: moldovean... Ministerul s-a zăpăcit... I s-a cerut părerea deputatului Crupenschi: Poate oare

spiritul naționalismului constructiv de stat, făurit de ministerul lui Schwartz, să pună stăpânire pe moldoveni și poate oare moldoveanul Halippa să întruchipeze în sine forța de rezistență a spiritului rusesc? Crupenschi l-a chemat pe funcționarul Kocikariov și i-a poruncit să compună un răspuns inteligent. Kocikariov a scris, iar Crupenschi a semnat. Avizul a fost trimis ministerului: Problemele etice ale naționalismului constructiv constau în propaganda spiritului rusesc, reprezentat prin exponenții familiei Crupenschi... Halippa niciodată nu a făcut agitație pentru neamul Crupenschi, prin urmare, el este separatist, întrucât toți cei care sunt împotriva neamului Crupenschi, aceea sunt pentru regele Carol al României. Deci, fiece răuvoitor al neamului nostru este un răuvoitor al statalității ruse și imediat trebuie pedepsit”. Dezvoltând ficțiunea, autorul relatează că ministerul i-a solicitat lui V.M. Purișkevici să se pronunțe în privința lui Ioan Halippa. Acesta, chipurile, a răspuns: „Moldovenii sunt ticăloși, deoarece ei nu sunt din neamul Purișkeviciilor... Halippa este jidan, întrucât bunelul său nu a fost protoiereu, iar el niciodată nu a înjurat, nu i-a intimidat pe birjari, nu a pus la cale nici un pogrom evreiesc școlar, nu a denunțat, nu a clevetit, nu a urmărit cursantele evreiești, din fluier nu a fluierat... Într-un cuvânt, el se comportă ca un adevărat anticrist, ca un separatist, ca un moldovean... În genere, toți moldovenii sunt români, deoarece tot spiritul rusesc, trimis de sus asupra Basarabiei, s-a întruchipat în inimile a doi Purișkevici și a unui Ponse”. În fine, pe baza a câtorva avize plătuite de semnatarul articolului, examinate în cadrul unei consfătuiri speciale imaginare, ministrul, ne mai spune autorul cu același ton ironic, a decis: „Pentru a preveni introducerea holerei în Petersburg, desprinderea Basarabiei, apariția repetată a cometei Halley și alipirea ei împreună cu Basarabia la România, dispunem ca inspectorul Halippa să fie eliberat din funcția pe care o deține, fără a explica motivele, întrucât este moldovean, mason, adică separatist și, prin urmare, român în suflet...” După care Alexandru Tamarin conchide: „Așa a fost demis inspectorul Halippa, din cauza că tata și mama sa au fost moldoveni” (1910, 3).

Având în vedere informațiile acumulate de poliție în urma supravegherii lui Ioan Halippa, redate mai sus, dar și enunțurile ziaristului Alexandru Tamarin privind apartenența spirituală a lui Ioan Halippa la neamul românesc, considerăm că este

⁴⁰ Despre faptul că acest pseudonim i-a aparținut lui Gheorghe V. Stârcea se menționează în articolul lui P. C. (P.C. 1938, 330).

⁴¹ A.N. Șvarț (Schwartz) – ministru al Învățământului Public din Rusia între anii 1908 și 1910.

lipsită de temeii declarația avocatului Teodor Păduraru precum că Ioan Halippa a fost „mutat din Basarabia din pricina acțiunii antițariste dusă de fratele mezin, Pan. Halippa” (Păduraru 1937, 37). În adevăr, ambii frați Halippa erau puși sub observație polițienească, amândoi fiind suspectați de separatism. Mai mult, în perioada respectivă (începând din toamna anului 1908), Pan. Halippa se afla în România, la Iași, unde, până în 1912, și-a făcut studiile la universitate.

Realmente, desemnarea lui Ioan Halippa într-un post din afara Basarabiei a fost nu altceva decât o exilare voalată.

La 6 iunie 1917, presa chișinăuiană a difuzat știrea că în capitala Basarabiei a sosit fostul inspector al școlilor din județul Chișinău, I.N. Halippa, care deținea o funcție similară în județul Melitopol din gubernia Taurida (Бессарабская 1917, 3).

Ioan Halippa arhivist. Referindu-se la preocupările arhivistice ale lui I. Halippa, Gheorghe Bezviconi declara: „Ion Halippa este primul cercetător priceput al arhivelor basarabene și a fost cel dintâi care a arătat valoarea arhivelor din Basarabia” (Bezviconi 1942, 5).

Meritul lui I. Halippa în sfera de cercetare a arhivelor basarabene este incontestabil, însă este cazul să accentuăm că anterior, materialele documentare păstrate în aceste arhive au fost investigate, într-o măsură mai mică sau mai mare, și de alți cercetători. Bunăoară, Alexis Nacco a examinat peste 200 de dosare ale Arhivei senatorilor de la Chișinău și, pe temeiul informațiilor acumulate, a elaborat studiul privind administrarea civilă a Basarabiei, Moldovei și Valahiei în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812, care a ieșit de sub tipar în 1879 (Накко 1879, 269-310). De asemenea, mai mulți semnatari ai articolelor cu tematică istorică, tipărite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în paginile revistei Eparhiei Chișinăului și Hotinului, cum ar fi M. Ganițki, M. Grițov, Andrei Parhomovici, Aleksandr Silin, Axinte Stadnițchi, D. Șeglov, au pus în circulație informații extrase din documentele depozitate în Arhiva Consistoriului Duhovnesc din Chișinău, unii dintre ei reproducând integral documentele depistate.

În mod special, Ioan Halippa a investigat Arhiva senatorilor de la Chișinău, descriind în paginile celor trei volume de studii ale Comisiei Științifice Guberniale a Arhivelor Basarabiei conținutul a 500 de dosare incluse în această arhivă importan-

tă pentru studierea istoriei Principatelor Române pe parcursul războiului ruso-turc din 1806-1812 (descrierile sunt publicate în vol. I, p. 327-374, vol. II, p. 341-424, vol. III, p. 442-508). O bună parte dintre descrieri conțin unele detalii sau chiar fragmente extrase din dosarele consultate.

În volumul trei al acestor studii el a descris 60 de documente armenesti ce se păstrau în arhiva de familie al Hudobașilor (vol. III. p. 429-441).

Tot prin intermediul volumelor respective Ioan Halippa a lansat o suită de documente relative la istoria orașului Chișinău, datând din anii 1576-1818 (acestea sunt reproduse în vol. I, p. 171-233, vol. II, p. 231-340, vol. III, p. 321-394). De asemenea, între copertile acestor trei volume a mai publicat: o colecție din 12 documente vechi ce se păstrau în arhiva de familie a Z.T. Donici, născută Carp Russo (vol. I. p. 234-260); lista proprietăților funciare și structura socială a populației Basarabiei în baza datelor recensământului din 1817 (vol. III. p. 3-229); trei acte medievale moldovenești din anii 1624-1629 (vol. III. p. 395-413); I. Halippa le-a numit hrisoave vlaho-bulgare); lista nobililor pământeni din provincie, alcătuită la 15 mai 1818 de către Obștea Nobililor din Basarabia (vol. III. p. 413-421).

Ioan Halippa istoric. Manifestând un viu interes față de trecutul provinciei natale, Ioan Halippa a dat publicității un șir de studii și articole axate pe tematica istorică basarabeană. O parte dintre acestea le-a inclus în paginile volumelor îngrijite de el.

În primul volum a plasat un studiu despre 15 arhierii greci (cu excepția mitropolitului Veniamin Costachi al Moldovei, menționat și el printre aceștia), care s-au refugiat în Eparhia Chișinăului și Hotinului din cauza revoltei eteriste (p. 27-68). Studiul, subliniază autorul, este elaborat în baza informațiilor extrase din dosarele Arhivei Consistoriului Duhovnesc din Chișinău. Tot în acest volum publică articolele *Fântâna Zânelor* (p. 79-88) și *Geamii de pe teritoriul Basarabiei, transformate în biserici (1808-1813)* (p. 89-96), ambele fiind alcătuite în temeiul datelor culese din documentele aceleași arhive.

Studiile din volumul al doilea semnate de Ioan Halippa: 1. *Datele istorice principale despre Basarabia* (p. 11-118), care cuprinde: a) *Privire generală asupra Basarabiei până la 1812* (p. 11-26); b). Textul *Tratatului de pace de la București*

încheiat la 16 mai 1812 între Rusia și Turcia (varianta în rusește) (p. 26-33); b) *Informații sumare referitoare la guvernatorii civili și militari ai Basarabiei, inclusiv o schiță despre vizitele întreprinse în provincie de către Persoanele Supreme și enumerarea altor evenimente importante pentru Basarabia din timpul administrării fiecărui guvernator* (p. 33-118). 2. *Studiu privind istoria învățământului în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (p. 119-180). 3. *Cu privire la istoria familiei de nobili Hasnaș* (p. 181-214).

Este cazul să punem în discuție o afirmație din studiul privind istoria învățământului în Basarabia, care susține ideea, dominantă în istoriografia rusă din perioada țaristă, că până în 1812, pe teritoriul dintre Prut și Nistru nu au existat școli. Deci, Ioan Halippa a declarat, în mod subiectivist, că odată cu anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, „pentru misiunea culturală a Rusiei s-a deschis un nou țărm, puțin sau aproape necultivat. Pe toată întinderea noii regiuni încorporate nu era nici o școală temeinic organizată – publică, ecleziastică sau una specială. Și aceasta nu a fost doar din cauza ocupării în decurs de șase ani (1806-1812) a principatelor Moldova și Valahia de către armatele ruse cu prilejul războiului cu Turcia; întregul secol al XVIII-lea din istoria românilor se caracterizează prin lipsa oricărei mișcări culturale. Școlile grecești ce luau ființă din când în când – proiecte născute moarte ale domnitorilor fanarioți, care doreau să promoveze în principate cultura elenă – erau într-o stare proastă, nu se bucurau de simpatia societății și erau slab frecventate” (Халиппа 1902, 119). Iar în continuare Ioan Halippa a expus părerea că în 1812, conștiința privind necesitatea școlilor la populația provinciei românești anexate „sau cu totul lipsa, sau era foarte vagă”. Este evident că Ioan Halippa nu a cercetat problema respectivă. Din contra, până în 1812, după cum a demonstrat Andrei Eșanu, în Principatul Moldovei (teritoriul dintre Prut și Nistru, până în acest an, nu poate fi privit ca un spațiu izolat) au existat forme organizate de instruire și tendința de a învăța, fiind răspândit pe larg, mai cu seamă, învățământul particular și familial (Eșanu 1997, 283-287, 362-365). Evidențiem și faptul că Ioan Halippa a idealizat, de bună seamă, misiunea culturală a Rusiei, în timp ce însăși populația acestui stat nemărginit era în mare parte analfabetă, cota știutorilor de carte, la mijlocul secolului al XIX-lea, conform unor „calculare generoase”, constituind circa 6% din numărul

total al locuitorilor (Рахин 1956, 289). Nefiind acceptate școlile grecești, după cum susține Ioan Halippa, a existat oare, ne întrebăm noi, o atitudine binevoitoare față de cele cu predarea în rusește deschise de țarism? Iar enunțul că românii basarabeni nu conștientizau necesitatea școlilor denotă o lipsă de respect față de neamul său. Prezența acestei necesități ne-o demonstrează dezvoltarea, în perioada respectivă, a învățământului în dreapta Prutului. Și românii basarabeni aspirau să deschidă școli naționale, ei însă nu mai erau stăpâni în provincia răpită.

În volumul al treilea al studiilor pe care le-a îngrijit este prezent articolul său intitulat *Cu privire la locul de origine al mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, primul ierarh al Basarabiei rusești* (p. 301-315), însoțit de câteva documente.

Ioan Halippa a publicat articole și în *Buletinul Eparhiei Chișinăului*. Unul în 1902, despre mitropolitul Iosif al II-lea al Moldovei și Sucevei (KEB 1902a, 53-57), născut la 27 iulie 1820, în Basarabia, iar altul în 1905, cu titlul *Ce trebuie și ce ar putea să facă Societatea Istorico-Arheologică Bisericească din Basarabia?* (KEB 1905a, 53-57)

Studierea istoriei Basarabiei, care l-a făcut să cugete asupra tragicului eveniment din 1812, i-a cristalizat conștiința de român și, ca urmare, a tins să stabilească contacte cu societatea românească din dreapta Prutului. Astfel, Ioan Halippa a menținut legături cu ieromonahul Nicodim Munteanu, viitorul patriarh al României, pe care l-a avut drept coleg la Academia Teologică din Kiev, ambii absolvind-o în același an. După trei ani de la terminarea academiei kievene, ieromonahul i-a scris următoarea dedicație: „Această carte, numită Pidalion, o ofer simpaticului meu coleg și amic Ion Halippa spre amintire. Ieromonahul Nicodim Munteanu, Iași, 10 august 1898” (Păduraru 1937, 37-38).

Ioan Halippa a purtat corespondență cu prestigiosul savant Bogdan Petriceicu Hasdeu. Păstrând în casa sa din Chișinău arhiva și biblioteca lui Ioan Halippa (despre care se menționează mai jos), avocatul Teodor Păduraru a publicat în formulă de facsimil plicul și scrisoarea trimisă din Câmpina de B.P. Hasdeu „arhivarului” de la Chișinău, pe data de 5/18 noiembrie 1902 (Păduraru 1937, 41, 43).

Cu excepția lui B.P. Hasdeu, a ieromonahului Nicodim și a unor membri ai Academiei Române,

afirmă Teodor Păduraru, Ioan Halippa a întreținut legături cu mulți savanți din diferite orașe ale Vechiului Regat, Transilvaniei și Bucovinei. Totodată, „din Vechiul Regat primea multe cărți de știință, pe care dădea ultimii bani de strictă necesitate familială” (Păduraru 1937, 42).

Drept dovadă că avea la dispoziție cărți românești servesc notele de la subsolul studiilor lui Ioan Halippa. De exemplu, în articolul cu privire la locul de origine al mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, publicat în volumul al III-lea al studiilor, el a făcut trimitere la *Analele Academiei Române, Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei* de Constantin Erbiceanu, *Arhiva*, organul Societății Științifice și Literare din Iași, *Documente românești din Arhivele Bistriței* de Nicolae Iorga. În articolul apărut în *Buletinul Eparhiei Chișinăului* (nr. 8 din 1905), el a citat din ediția românească a *Istoriei Imperiului Otoman* a lui Dimitrie Cantemir.

Unele informații referitoare la arhiva și biblioteca lui Ioan Halippa. În ziua de joi, 27 iunie 1940, aflându-se la Chișinău, preotul Paul Mihail a notat în jurnalul său: „...în beci și subsolul casei avocatului Teodor Păduraru am dat de toată arhiva și biblioteca învățatului Ioan N. Halippa, care mai trăiește în Rusia sovietică. Am găsit material privitor la continuarea *Tipăriturilor românești în Basarabia*, pentru volumul II” (Mihail 1998, 11-12).

Ulterior, la 22 septembrie 1940, fiind deja în refugiul de la Iași, Paul Mihail a consemnat: „A venit prof. Rașcu și mi-a adus vestea că biblioteca și documentele mele au fost ridicate de Ștefănuță Petre, Moroșanu N. și duse la Institutul pedagogic sovietic, unde se formează secția basarabeană și unde dâșii sunt profesori” (Mihail 1998, 18-19). Iar peste o lună și ceva (26 octombrie 1940), el a mai însemnat: „Caut să-mi dau seama de ceea ce a rămas în biblioteca mea, azi, la Facultatea sovietică din Chișinău” (Mihail 1998, 20). Printre lucrările bibliotecii sale enumeră și materialul pentru volumul al doilea al *Tipăriturilor românești în Basarabia (1812-1918)*.

La 11 august 1941, revenit la Chișinău, Paul Mihail a trecut în jurnalul său următoarea notă: „La Mihai Viteazu 3 am căutat cărțile, documentele și manuscrisele mele, care toate au fost ridicate, arse și furate” (Mihail 1998, 57). A continuat să le caute și, la 30 noiembrie 1941, a menționat: „Câteva din cărțile mele le-am găsit prin locuri străine”. Dar, cu regret, nu a găsit nici un document sau manuscris (Mihail 1998, 59). Prin urmare, sub regimul stalinist de teroare, instaurat în Basarabia la 28 iunie 1940, s-au pierdut arhiva și biblioteca lui Ioan Halippa, pe care Paul Mihail, după cum susține în notele sale de jurnal, le descoperise în ziua de 27 iunie 1940, în beciul și subsolul casei avocatului Teodor Păduraru.

Anexe

1. Articolul lui J. G-u (Gheorghe Stârcea) despre destituirea lui Ioan Halippa din postul de inspector al școlilor din județul Chișinău

К увольнению И.Н. Халиппы

Обстоятельства и мотивы увольнения инспектора нар. училищ И.Н. Халиппы держатся в строгой тайне. Все близко стоящие к делу лица отзываются абсолютным незнанием, не отрицая только самого факта. Нам удалось только узнать, что г. Халиппа согласился перейти в Московский учебный округ на такую же должность. Сам г. Халиппа также воздерживается от сообщений и заявил лишь: „Я не вправе ничего сообщать, так как переписка конфиденциальная”. Вчера г. Халиппа был у начальника губернии в продолжительной аудиенции.

В городе по этому поводу циркулируют самые разнообразные толки.

Г. Халиппа передал своему вр. заместителю г. Михайличенко только текущие дела по инспекции, а все остальные кипы книг и пр. вчера перевез на хранение в архив 2-го городского 3-х классного училища. Официально г. Халиппа считается в отпуск до 15 августа.

И.Н. Халиппа в 1891 г. окончил Кишиневскую духовную семинарию, а в 1895 г., окончив курс Киевской академии, был назначен помощником инспектора Кишиневской семинарии, в какой должности пробыл до 1903-1904 г. Оставив затем службу в духовном ведомстве, перешел в Министерство Народного Просвещения и был назначен инспектором народных училищ Но-

вомосковского уезда Екатеринославской губернии. В конце 1907 г. он был переведен на ту же должность в Кишиневский уезд на место Г.П. Лакашина, и в этой должности проработал до настоящего времени.

Г. Халиппа на всех поприщах службы заявил себя ревностным службистом, но еще более – сухим формалистом. Он причастен литературе и считается в Бессарабии одним из лучших знатоков местной старины; принимал деятельное участие в Губернской Архивной Комиссии и, состоя правителем дел ее, очень много потрудился по изучению ее памятников. Его перу принадлежат два обширных тома „Трудов Комиссии” и, кроме того, многочисленные отдельные монографии, из коих наиболее ценными считаются монографии о Кишиневе („Кишла-Ноу”) и „Буюканах”. Бессарабия в лице г. Халиппы потеряла неутраченного исследователя края.

Ж. Г-у

Sursa: *Бессарабская жизнь*, nr. 150, 3 iulie 1910, p. 3.

2. Articolul lui Alexandru Tamarin

Ужасный сепаратист

Уволен инспектор народных училищ Бессарабской губернии
Халиппа за ... тайный сепаратизм.
(Из газет).

Министерство народного просвещения увлеклось свежеепеченным „физиологическим национализмом” и начало уничтожать инородческие пятна на фоне русского чиновничества...

Конечно о таких „белых” пятнах, как истинно русский министр Шварц (вероятно, потомок московских бояр!), никто не вспоминал, ибо русский глаз создан для того, чтобы слона не замечать.

Начали с низов...

В списках инспекторов народных училищ по Бессарабской губернии нашли фамилию:

Халиппа...

Навели справки и узнали:

– Инспектор Халиппа, старый консерватор, правый, сугубо преданный делу, типичный чиновник, православный. Спиртных напитков не употребляет, особых примет не имеет, религиозен и скромнен.

Но в графе, заведенной Шварцем, и называющейся „род племени”, стояло:

– Молдаванин...

Министерство смутилось... Запросили депутата Крупенского:

– Могут ли молдаване проникнуться духом государственного строительного национализма, создающегося общей историей министерства Шварца, и может ли молдаванин Халиппа олицетворить в себе отпорную силу русского духа?

Крупенский позвал к себе чиновника Кочкарева и приказал ему сочинить умный ответ.

Кочкарев написал, Крупенский подписал.

Послали в министерство отзыв:

– Этические проблемы созидательного национализма заключается в пропаганде русского духа, заключенного в представителях семьи Крупенских...

Халиппа никогда не агитировал за Крупенских, следовательно он – сепаратист, ибо все, кто против Крупенских, те за румынского короля Карла.

Всякий недоброжелатель нашей семьи, таким образом, является недоброжелателем русской государственности, и должен быть немедленно наказан...

Министерство прочло, чихнуло, покачало головой и обратилось с запросом к Пуришкевичу:

– Совместимо ли молдавское происхождение с несением инспекторских обязанностей и как поступить с инспектором, носящим антинационалистическую фамилию Халиппа?

Депутат В.М. Пуришкевич ответил:

– Молдаване – прохвосты, потому что они не Пуришкевичи ... Халиппа – жид, ибо его дед не был протоиереем, сам он никогда не ругался, не смущал извозчиков, не устроил ни одного школьного еврейского погрома, не доносил, не клеветал, не следил за еврейскими курсистками, в свисток не свистел... Словом, держал себя как настоящий антихрист, как сепаратист, как молдаванин... Вообще, молдаване все румыны, потому что русских дух, отпущенный свыше на Бессарабию, весь воплотился в сердцах двух Пуришкевичей и одного Понсэ.

Остальные молдаване – инородцы и шабесгои, а бабушка инспектора Халиппы была родней теткой жида Пилата, который умыл руки... Поэтому Халиппа тоже каждый день мыл руки, как настоящий инородец...

Министерство загрустило, почувствовало корчи в желудке и запросило Пантелея Синадино:

– Кто такой Халиппа?

Пантелей Викторович задумался:

– Это хорошо, что меня само министерство спрашивает. Наверное, меня уже прочтат в министры, поэтому нужно дать о Халиппе продуманный отзыв. Человек он, собственно, никуда не пригодный... Столько прожил и никого не надул, не разорял мужиков, не числился одновременно в семи партиях и четырех фракциях, не кокетничал с дядиной доверенностью, не залезал под партийную кровать, ни в чужой карман, не водил за нос горожан...

Синадино сел к столу и написал:

– Халиппа – инородец, а разве инородец может быть русским? Халиппа не умеет менять личины, следовательно, он не государственный деятель ... Халиппа – не истинно-русский октябрист... Из всего этого вывод: Халиппа, с одной стороны – ничего, с другой – вообще нечто, с третьей – ничто!

Министерство только отплюнулось и циркулярно снеслось с депутатом Третьяченко, прося его сообщить характеристику инспектора Халиппы.

Солтуз немедленно сообщил:

– Меня носит на руках вся страна. Государственная Дума – это я, Бессарабия – это тоже я... Румынский король у меня в передней ожидает сербские королевичи руку целуют, я тот, который спасет Россию, а потому я не знаю, кто Халиппа и что Халиппа!

Министерство в особом совещании рассмотрело все четыре отзыва и постановило:

– В предотвращение занесения холеры в Петербург, отпадения Бессарабии, вторичного появления кометы Галлея и присоединения ее вместе с Бессарабией к Румынии, уволить инспектора Халиппу от занимаемой им должности без объяснения причин, ибо он молдаванин, масон, а потому сепаратист, и, следовательно, румын в душе...

Так уволен инспектор Халиппа за то, что его папа и мама были молдаване...

Александр Тамарин

Sursa: *Бессарабская жизнь*, nr. 160, 15 iulie 1910, p. 3.

Bibliografie

- Bezviconi 1942:** Gh. Bezviconi, Istoricul Basarabiei – Ion Halippa. In: Viața Basarabiei, nr. 2-3 (Chișinău 1942), 1-10.
- Colesnic 1993:** I. Colesnic, Basarabia necunoscută (Chișinău 1993).
- Eșanu 1997:** A. Eșanu, Contribuții la istoria culturii românești (Moldova medievală) (București 1997).
- Grițco 1999:** A. Grițco, Ioan Halippa. Contribuții la cercetarea istoriei Basarabiei. In: Pergament, vol. II (Chișinău 1999), 53-57.
- Iorga 1995:** N. Iorga, Neamul românesc în Basarabia. Ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu (București 1995).
- Malanețchi 1999:** V. Malanețchi, Documente despre viața și activitatea lui Ioan Halippa în Uniunea Sovietică. In: Pergament, vol. II (Chișinău 1999) 39-50.
- Mihail 1998:** P. Mihail, Jurnal (1940-1944) și corespondență (București 1998).
- Negru 1994:** Gh. Negru, Documente referitoare la problema și mișcarea națională în Basarabia. A doua jumătate a sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea. Revistă de istorie a Moldovei 2, 29-46.
- Păduraru 1937:** T.N. Păduraru, Însemnări din timpul unirii. Oameni și evenimente. Extras din „Viața Basarabiei”, 1937 (Chișinău 1937), 44.
- P.C. 1938:** P.C., O pagină tristă din trecutul basarabean. In: Viața Basarabiei, nr. 4-5 (Chișinău 1938), 330-331.
- Бессарабская 1917:** Бессарабская жизнь, №139 (Кишинев 1917).
- Бессарабский 1905:** Бессарабский адрес-календарь на 1906 год (Кишинев 1905).
- Друг 1908:** Друг, №51 (Кишинев 1908).
- Ж. Г-у 1910:** Ж. Г-у, К увольнению И.Н. Халиппы. В: Бессарабская жизнь, №150 (Кишинев 1910), 3.
- КЕВ 1895:** Кишиневские епархиальные ведомости, №7 (Кишинев 1895).
- КЕВ 1898:** Кишиневские епархиальные ведомости, №4 (Кишинев 1898).
- КЕВ 1902a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №4 (Кишинев 1902).
- КЕВ 1902b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №16 (Кишинев 1902).
- КЕВ 1905a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №8 (Кишинев 1902).
- КЕВ 1905b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №16 (Кишинев 1905).
- КЕВ 1906:** Кишиневские епархиальные ведомости, №27 (Кишинев 1906).
- Лотоцкий 1913:** П.А. Лотоцкий, Список и краткие биографии окончивших полный курс Кишиневской Духовной Семинарии за сто лет ее существования (1813-1913) (Кишинев 1913).
- Накко 1879:** А. Накко, Очерк гражданского управления в Бессарабии, Молдавии и Валахии во время русско-турецкой войны 1806-1812 г. В сб.: Записки Императорского Одесского Общества Истории и Древностей, том XI (Одесса 1879), 269-310.
- Рашин 1956:** А.Г. Рашин, Население России за 100 лет (Москва 1956).
- Тамарин 2010:** А. Тамарин, Ужасный сепаратист. В: Бессарабская жизнь, №160 (Кишинев 1910), 3.
- Халиппа 1902:** И. Халиппа, Очерк истории народного образования Бессарабии в первой половине XIX-го века. В: Труды Бессарабской Губернской Ученой Архивной Комиссии, том II (Кишинев 1902), 119-180.

Ioan Halippa – passionate researcher of the history of Bessarabia

Abstract

The article presents a series of biographical information about Ioan Halippa, Bessarabian historian, archivist and editor. There is given information on the ancestry of the scientist. There is verified the date of his birth: he was not born January 4, 1871, as it was known so far, but January 7, 1871 (Old Style). The article also contains other data of his biography, in particular about the police surveillance over his activities and the double reassignment from Bessarabia into other regions of the Russian Empire. It describes his work as a historian and archivist. At the end of the article there are attached two articles on Ioan Halippa's dismissal from the post of inspector of schools, which were published in Chisinau newspapers in 1910.

Иоанн Халиппа – увлеченный исследователь истории Бессарабии

Резюме

В статье изложен ряд биографических сведений об Иоанне Халиппе, бессарабском историке, архивисте и редакторе. Представлены данные о родословной ученого. Уточнена дата его рождения: не 4 января 1871

г., как считалось до сих пор, а 7 января 1871 г. (по старому стилю). Статья содержит и другие данные его биографии, в частности о полицейском надзоре над его деятельностью и двукратном переводе по службе из Бессарабии в другие регионы Российской Империи. Охарактеризована его деятельность в качестве историка и архивиста. В конце прилагаются две статьи об увольнении Иоанна Халиппы с поста инспектора народных училищ, которые были опубликованы в кишиневских газетах за 1910 г.

07.04.2015

Dr. Dinu Poștarencu, Institutul de Istorie al AȘM, 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova,
e-mail: dpostarencu@yahoo.com